

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XI.)

„Keď zapálili nové ohne a vykonalí si svoje obrady, obnovili tiež zmluvu, ktorú mali so svojou modlou, že jej budú slúžiť, a obnovili sochy tohto božstva vo svojich domovoch s veľkou radosťou nad tým, že svet je v bezpečí. Je zrejme, že tento spôsob merania času je diabolým vynálezom, ktorý umožňuje obnovovať každých 52 rokov ich podriadenosť, pod hrozbou blížiaceho sa konca sveta, a ich vieru v to, že on predlžuje čas a dáva im ho darom, čím umožňuje svetu pokračovať.“

(Zo správy františkána pátera Bernardino Sahaguna z roku 1576 o oslavách Nového ohňa/Toxiuh molpilli na Yucatane)

Medzi najstaršie a najvýznamnejšie patria (nielen v Mexiku) stavby „ľudu krajiny gumovníkov“ – Olmékovi (olímec z aztéckeho „*ollí gumu*“), tvoriacich civilizáciu a možno i štátny útvar v období 1150 pml. - 100 n. l. (Olmeca I. - III. a Post-olmeca až do 1100 n. l. - Villa Alta). Budovali ich v rámci prvej „*cultura madre*“ už v čase vlády 19. egyptskej dynastie (Ramesse II.), najmä neďaleko karibského pobrežia. Dodnes bolo zistených cca 50 olméckych sídiel od Ría Blanco, resp. od oblasti predolméckych sídiel Paso de Ovejas, El Trapiche, Remojadas a Taxia v štáte Veracruz, až po Río Grijalva v štáte Tabasco, s vplyvmi až po sansalvadorskú Chalchuapu a možno i ďalej, v ktorých preukázali zrúcanosť v opracovaní kameňa i pre sochársku tvorbu. Niektoré možno nadviazali na ešte staršie veracruzské náleziská ako napríklad Sant a Luisa pri El Tajíne, severnejšie Pánuco, Altamirano a Pavón už v Tamaulipse. Mladšie olmécke sídlo Tres Zapotes neďaleko sopečného pohoria Tuxtla

(1 650 m n. m.), pochádza asi z rokov 880 - 100 pml. Viaceré unikátne kamenné monumenty Olmékovi tu v súčasnosti použili na výstavbu miestnej väznice (samozrejme, väčšina z nich mala niekoľkonásobne väčšiu hodnotu než celá záchytka). Odtiaľto pochádza aj legendárna stéla C – nález „amerického Schliemanna“ Matthewa Stirlinga, s datovaním do roku 31 pml. Z ďalších sídiel/nálezísk od Cerro de las Mesas s mohylovými pahorkami (*moundami*) a 15, stélami po posvätné rituálne miesto - vrch Cerro Sagrado Manatí so starovekou umelou vodnou nádržou a náleziskom drevených sošiek spreď roku 1500 pml. až Los Soldados možno uviesť napríklad El Mesón (s moundami a platformou La Paila pri meste Angel R. Cabada), Lago de Catemaco, San Martín Papapan, Laguna de los Cerros, El Azuzul, Coatzacoalcos, Cruz del Milagro, Medias Aguas, Estero Rabón, Loma del Zapote a Potrero Nuevo s reliéfom spojenia olméckej ženy s jaguárom atď. Blízko pri biehoch rieky Río Chiquito na území dvoch obcí San Lorenzo (so základmi fázy Ojochi - Bajío z rokov 1 500 - 1 350 pml.) a Tenochtitlan (založené

po povodni roku 1936 n. l.) preskúmal Stirling najstaršiu olmécku usadlosť už s verejnou stavbou z rokov 1 500 - 800 pml. Jej súčasťou bola plochá vyvýšenina (dlhá 1 220 m a vysoká cca 45 m), na ktorej vrchných 7 m navrhli na vybudovanie sústavy pahorkov, súbežných valov, výbežkov a asi 20 panví jazierok so snahou prispôsobiť jej tvar zhora letiacemu vtákovi alebo predmetu. Tvorcovia tejto gigantickéj stavby zatiaľ ostávajú nepoznaní. Okolo obdĺžnikového nádvorja sa po nich zachovalo cca 200 hlinených moundov, 10 čadičových obrovských hláv s „hokejovou“ prílbou (najvyššia Cabeza El Rey 2,85 m) vážiacich až 20 ton, niekoľko plochých čadičových blokov (napríklad trón č. 14 o rozmeroch 3,98 x 1,52 x 1,8 m o hmotnosti vyše 40 ton). Prvotnú environmentálnu infraštruktúru tu tvorila čadičovými kvádrmi vyložená kanalizačná sieť (s až 170 m dlhými zakrytými zberačmi odpadovej vody). Kvádre sem dovážali asi na pltiach zo 60 km vzdialeného pohoria Tuxtla (Cerro Cintepéc). Uvedené olmécke hlavy s negroidnými črtami tváre a infantilným výrazom prirovnávajú niektorí autori veľkostí a objemom cca 130 obrovským kamenným guliam (o priemere až 2 m a hmotnosti do 16 t) najmä z juhozápadnej Kostariky (objava robotníkov United Fruit Company z roku 1940 v delte rieky Diquis).

Do mladšieho významného olméckeho kultového centra La Venta na riečnom ostrove (s rozvojom najmä v rokoch 800 - 400 pml.) dovážali čadičové bloky po



Olmécka Veľká hlava/Cabeza Colosal

rieke Tonalá až zo vzdialenosti 100 km. Charakterizuje ho najmä desaťyhová, „báboková“, dnes zatravnená pyramída (pripomínajúca čínsku mohyľu z utlačenej hliny v Lišane v podobe sopky na plochom vrchole s kráterom), vysoká 34 m nad základňou 126 x 72 m. Na výstavbu a obklady kruhovej mohyly, okolitých moundov a centrálnych dvoch komplexov budov a námestí pozdĺž severojužnej osi (obdobne ako v Teotihuacáne a staročínskom Anyangu), sem Olmékovia doviezli tisíce ton čadiča a serpentinitu. Pritom v čase výstavby týchto objektov tu údajne žilo už len asi 150 ľudí. Potreba a vôľa stavať práve tu zrejme boli nenásilnou samozrejmosťou a vychádzali z presvedčenia, nie z tyranie. Artefakty z tejto lokality objavené roku 1937, ako aj ďalšie olmécke pamiatky (Veľká hlava/Cabeza Colosal I., Veľká matka/La Abuela, Veľký oltár/Gran Altar, Jaguar Humanizado...), šťastie preniesli kvôli ťažbe ropy do Parque - Museo de La Venta pri Villahermose. Objavenie ropy a rozvoj ropného priemyslu v mexickom štáte Tabasco práve v jadre olméckeho osídlenia po embargu štátov OPEC zničilo potenciálne i odkryté archeologické náleziská, ktoré mohli poskytnúť informácie o kultúrach a energiách v staroveku a odhaliť našu minulosť pre budúcnosť. Nikomu nevedí, že ropa sa minie, niekoľko ľudí zbohatne a ľudstvo ostane v nevedomosti o vlastnej podstate, od ktorej sa chce vzdaliť, čo je nemožné, lebo z nej vychádza a tvorí jej súčasť, i keď len vo vymedzenom environmente, v ktorom dokáže žiť a prežiť určitú dobu (regionálne i globálne). Odkaz predkov dnes ničí aj priemyslom a dopravou znečistené ovzdušie spôsobujúce kyslé dažde, ktoré zapríčinili stmavnutie a rýchlejšie zvetrávanie vápencov mnohých stavieb a rozpad ich „čitateľnej“ výzdoby v širšom okolí až po Palenque. Z La Venty sa zachovali čadičové kvádre, pozoruhodné stély (napríklad stéla „Strýko Sam“, na ktorej biadatá postava pripomínajúca Sýrčana alebo Gréka komunikuje s vládcom La Venty a evokuje otázku po



Telamones - atlanti z Tuly/Tollana

rovnateľnú s obdobnou otázkou v Južnej Afrike: Odkiaľ nebradatí obyvatelia tentraz Ameriky dávno pred príchodom Španiela v vedeli o bradatých obyvateľoch iných kontinentov?), až 3 m vysoké čadičové stĺpy okolo druhého námestia a najmä 4 niekoľkotonové megalitické hlavy (najvyššia 2,41 m) so zjazveným tetovaním tiež pripomínajúcim africké tradície (africký pôvod naznačujú aj mýtvy z niektorých olméckych nekropol, pričom do hrobov pridávali sošky psov ako v Egypte a Peru). Čo viedlo obyvateľov San Lorenza, La Venty a Tres Zapotes (aj tu objavili 3 megahlavy vysoké až 1,47m), ale aj ďalších lokalít k tvorbe takýchto hláv (doteraz 33, z toho 17 typických olméckych). Odlišnosť a výraz ich tváří vylučuje stvárnenie bohov a navádza k existencii „kvázi bohov“ (obdobe božských faraónov a čínskych cisárov), ku ktorým ich tvorcovia a komunita prajovali bezmedznú úctu a ochotu podriaďiť sa bez strachu z násilia. Zrejme išlo o „Prométheov“ – širiteľov nových poznatkov a tvorcov novej kultúry, schopných naučiť ostatných meniť životné prostredie a spôsob života v ňom na prežitie; prípadne silových vodcov, určujúcich „cestu“ vývoja. Doteraz najväčšiu megahlavu (3,4 m a 64 t) našli neskoršie na lokalite **Rancho la Cobata/Cerro El Vigía** v mexickom štáte Veracruz a preniesli do Museo Regional Tuxteco v Santiago Tuxtla. Ďalšie bazaltové megahlavy pochádzajú z mexických lokalít **Las Limas, Chalcatzingo** (3) vo Valle de Morelos (z rokov 900 - 400 prnl. známej štruktúrami, platformami, olméckym oltárom, reliéfmi, skulptúrami a stélami El Cazador a La Reina) a z guatemalských lokalít **Monte Alto** (trojrozmerné spracované až dvojmetrové skulptúry nájdené v rokoch 1968 - 1970 vedcami Harvardskej univerzity ako súčasť kultúry asi z roku 1000 prnl., ktorá dosiahla vrchol v rokoch 300 prnl. - 200 n. l.) pri mestečku La Democracia, **Santa Lucía Coatzacoahuaca** s mladším kamenným ceremonijným centrom **Bilbao/Las Piedras** (cca z roku 600 n. l.), **El Baúl** (vybudovanej v izapanskom slohu a osídlenej od roku 200 prnl. dodnes) a **Abaj Takalik/ah-BAH tah-kah-LEEK**, čo naznačuje, že olmécky, resp. predolmécky/protomayský vplyv na zmeny environmentu a vývoj kultúry bol oveľa väčší a starší než sa donedávna predpokladalo (siahal až do rokov 4000 - 3000 prnl.). Prítom mnoho otázok o pôvode a pôsobení Olmékov a ich predchodcov ostáva nezodpovedaných. Prejavil sa aj v starých sídlach v štáte Oaxaca - **Monte Albán, San José el Mogote** pri Etla (s počiatkami zapotéckej kultúry pred 3500 rokmi) a **Juxtlahuaca** s jaskynnými maľbami a v štáte Geurrero - **Amuco, Teopantecuanitlán/Tlacoatlán** (s valmi a skulptúrami) a **Oxtotlán** s farebnými freskami, hieroglyfickými nápismi a skulptúrami (1200 - 700 prnl.), v **La Mqarra** so stélou dodnes nerozlúšteného epiolméckeho/isthmianskeho písma, nálezmi v **El Viejóne, Padre Piedra, Gualupite** pri Cuauhnáhuacu v štáte Morelos (nezamieňať s predklasickou lokalitou **Gualupita - Las Dalias** v štáte Puebla), **Nexpe, Las Bocas, Balancane, Chiape de Corzo, Xocu**; v guatemalských lokalitách **Abaj Takalik, La Vicbria** a **Monte Alto**, v sansalvadorskej **Chalchuape**, v honduraskom **Copáne** a v belizskom **Cuelo**, kde už pred rokom 2000 prnl. pestovali yamy.

Olmékovia-Xicalanca alebo Putún Mayovia ovplyvnili aj environment v strednom Mexiku, kde cca 35 km severozápadne od aglomerácie Cholula - Puebla založili svoje stredisko **Cacaxtla/Ca-CASHTla** (rozvinuté v rokoch 650 - 850 n. l. a objavené až roku 1975) s Gran Basamento (200 m dlhou a 25 m vysokou platformou), Templo Rjo, Templo de Venus, 22 m pomaľovaným Mural de la Batalla na Edificio A z roku 750 n. l. V 2 km vzdialenom **Xochitcatle/So-chi-TEH-catle** odkryli jednu



Výklenková pyramída v El Tajine - centre Totonakov

z najstarších mexických pyramíd, napríklad kužeľovitú 15,6 m vysokú **Pirámide/Edificio de la Espiral** o priemere 50 m z rokov 1000 - 800 prnl. s chrámom boha vetra **Ehecatla** (podľa *Legenda de los soles* vládol v období druhého slnka Nahuí Ehecatl po období prvého slnka Nahuí Ocelotl; podľa *Vatikánsko-latinského kódexu* vládol v druhom veku Ehecatl 4010 rokov v období vetra Acotzintli, ktorý nastúpil po prvom veku v Matlacitli 4008 rokov v období potopy Apachiohualtli, v ktorom vládla bohyňa vôd Chalchiuhtlicue, žena Tláloca). Xochitcatl zaznamenal rozvoj najmä v obdobiach 300 prnl. - 100 n. l. a 600 - 800 n. l., keď tu postavili z masívnych blokov kameňa ojedinelú veľkú **Pirámide de las Flores** so stranou základne 144 m, **Pirámide/Edificio de la Serpiente** (73 x 58 m) a kamennú platformu **Edificio de los Volcanos** (45 x 33 m). V starom meste **Cuarna vaca / kwehr-nah-VAH-kah** (už z roku 1200 prnl.), kde na mieste aztéckej pyramídy postavili Španieli v rokoch 1522 - 1532 **Palacio de Cortés** dnes s Museo de Cuauhnáhuac, sa považuje pôvod **Pirámide de Teopanzolco** (na mieste starého chrámu a kultúrnych vrstiev až z roku 7000 prnl.) tiež za dedičstvo olméckej a predolméckej kultúry.

Olmécky/Protomayský vplyv sa predpokladá aj v sídlach **Cuicuilco, Tlapacoya - Zohapilco** (2400 - 1600 prnl.) a **Tlatilco** (1200 - 900 prnl.), **Dainzu** a **Mitla, Vista Hermosa** a **Mirador**. Nad pacifickým pobrežím Tehuantepecského zálivu objavili staré sídla od **Tonalá** cez **Pijijiapan** a **Altamiru** po **San Isidro en Malpas** v štáte Chiapas. Skúma sa ich vzťah k najstarším osídleniam pred roku 2000 prnl., akými boli jaskyne **Loltún** na Yucatane, **Santa Luisa** a **El Trapiche** na pobreží Campechského zálivu, **Los Tapiales, Chantuto, Chupicuaro, Santa Marta, Puerto Márquez**, spomenutý **Coxcatlán** v doline Tehuacan (jaskyňa a skalná terasa osídlené už v rokoch 7000 - 5400 prnl.) s počiatkom pestovania kukurice a ďalších plodín, **El Riego, Ajalpan, Abejas** alebo guatemalské **Huehuetenango** (pri archeologickej lokalite **Zaculeu** s mayskými pyramídami) s kostným odpadom po úlovkoch lovcov chobotnáčov (slonovitý **Cuvieronius** prežil až do 5. storočia n. l.), veľkých pásovcovcov (**Glyptodon**) a koní - druhov, ktoré v Amerike vyhynuli a upadli do zabudnutia, pričom prispeli k zmenám jej environmentu a prežitiu iných druhov, vrátane človeka.

Akademik Joseph Needham z univerzity v Cam-

bridge, Gordon Ekholm, vedúci mexickej archeológie Amerického prírodopisného múzea a H. Michael Xu z Central Oklahoma Univerzity dospeli k názoru, že olmécka kultúra vykazuje veľkú podobnosť s čínskymi kultúrami Che-nan a Šan-tung/Šang-dong /cca 1800 - 1122 prnl.) z čias dynastie Šangov, keď podľa legendy po zajatí cisára asi 250 000 ľudí odplávalo po Tichom oceáne na východ. Najstaršie predolmécke, resp. protomayské kultúry od Veracruzu po pobrežie Belize však presahujú obdobie 2000 - 3000 prnl. (hľadá sa dôv od založenia mayského kalendára 11. augusta 3113 prnl.). Vznikajú **predpoklady o zatopených civilizáciách** v okolí Yucatánu (údajne ešte okolo roku 10 500 prnl. dosahoval skoro Kubu) a v oblasti Bahamských ostrovov, ktoré až do oteplenia a zvýšenia hladiny mora okolo roku 7000 prnl. boli súčasťou veľkého ostrova „Poseidia“ (americký vizionár Edgar Cayce ho roku 1940 určil za miesto Atlantidy; Dr. J. Manson Valentine a M. Dmitri Ribikoff tu roku 1967 v mori pri ostrove Andros objavili pravouhlú stavbu dlhú cca 300 m a v roku 1968 pri ostrove Bimini dva súdežné asi 500 m dlhé múry z kvádrov považované niektorými autormi za špecifickú geomorfologickú odličnosť hornín; ďalší múr údajne aj s keramikou objavil Robert F. Marx). Na základe rôznych komparácií i špekulácií vznikajú hypotézy o spojitosti týchto kultúr s kultúrami Mezopotámie, Egypta, Líbye a Etiópie, prípadne predkeltskými obyvateľmi Veľkej Británie alebo „morskými národmi“ ohrozujúcimi v staroveku v východnej Stredomorie (disk z krétskej lokality Faistos, reliéfy bradatých postáv neamerického pôvodu, megalitické sochárstvo...). Napríklad aj kadidelnice Mayov jazyka Cakchiquel z guatemalského Iximché (tiež s pyramidálnymi štruktúrami a ihriskom z rokov 1470-1521) pripomínajú kultúru starovekého Stredomoria. Tieto úvahy však nezodpovedali zásadnú otázku o dôvodoch migrácie obyvateľstva na území dnešného Mexika v staroveku a budovaní prvých hlavných olméckych a mayských sídiel v močaristej krajine, i keď nemožno vylúčiť zmenu vodného režimu a ekosystémov vplyvom stúpania hladiny mora, resp. poklesu pobrežných oblastí do Mexického zálivu. Predpokladá sa, že v minulosti bolo vnútrozemie environmentálne vhodné pre hospodársky rozvoj, výstavbu a poľnohospodárstvo; schopné prijať asi dobrovoľne emigrantov možno s vyspelejšou

kultúrou a odlišnou stravou (napríklad Olmékovia jedli najmä ryby a psov). Analogicky by mohla obdobná situácia nastať pri pokračujúcich klimatických zmenách, otepľovaní a stúpaní hladiny oceánu aj v Európe, vrátane „neturistickej migrácie Holanďanov na východné Slovensko“ alebo „Dánov a Nemcov do etnicky homogénneho Poľska“. Výrazné zmenšenie environmentu, ktorý pritom podlieha zmeneným klimatickým podmienkam (povodne, hurikány...), pre skoncentrovaných 6 - 7 miliárd obyvateľov Zeme si dnes nedokážeme predstaviť a všetky sci-fi verzie sú len „viziami prvotvorcov atómových bômb o ich účinku pred ich použitím v Hirošime a Nagasaki“.

Najviac pyramidálnych stavieb postavili nížki veľkohla ví **Mayovia** a ich predchodcovia (nazývaní samotnými Mayami „staviteľia = *saiyam uinicol*“) medzi karibským pobrežím Yucatanu a Guatemalou (dnes prevažne pokryté sekundárnym pralesovitým spoločenstvom - *selvou*, a to aj na miestach krvopotne vysušených alebo zanesených mokradí). Pôvodné teórie o ich migrácii z Guatemalskej vysočiny k pobrežiu a na Yucatan dnes narážajú na teóriu o migrácii v opačnom smere. Pôvodne zrejme išlo o mierumilovných ľudí, ktorí sa stali bojovní až po premnožení ich populácie, pričom krvavé ľudské obeť začali praktizovať oveľa neskoršie až v 1. tisícročí n. l., najmä pod vplyvom Toltekov. Obdobne ako v Egypte za otrokov (*pentacobov*) Mayovia považovali len zajatcov, zlodějov vydaných do otroctva okradnutým, prípadne nemajetným, ktorí dobrovoľne vstúpili do otroctva, avšak so zmenou svojho majiteľa museli súhlasiť. Otroctvo nebolo prísne; otroci dokonca mohli mať vlastných otrokov. Tvrdšie podmienky znášali len zajatci a zločinci. Profesor Hubert H. Lamb úpadok Mayov v rokoch 700 - 1000 n. l. pripisuje zvýšenej variabilite vlhkosti klímy v pásme 10 - 20° severnej zemepisnej šírky, ktorá spôsobila zmeny v ich životnom prostredí, neúrodnosť a hladomor v niektorých rokoch. Podľa Sherreta S. Chasa z Harvardskej univerzity mayská civilizácia podľahla suchu v rokoch 790 - 810. Podľa jazerných sedimentov však sucho rokov 725 - 1020 vyvrcholilo v rokoch 962 - 986. Prítom už okolo roku 800 tu žilo až 200 ľudí na 1 km², ktorí kľúčovali zvyšné pralesy a vysušovali močiare, aby získali *milpu* - úrodnú pôdu/kukurličné pole na dva roky; ďalej 7 až 12 rokov ponechanú na regeneráciu ako úhor. Táto situácia zrejme spôsobila kom-



Mesačná pyramída v Teotihuacáne - podľa Aztékov výtvor obrov guiname

bináciu neprekonateľných environmentálnych, hospodárskych a sociálnych problémov a nemohla zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj. Dovtedy božskí vládcovia (spravidkaovatelia styku ľudí s božstvami) postupne strácali svoju bezmedznú autoritu, napríklad nezvládnutím stresových ekologických faktorov v období sucha spojených s neúspešným vyvolávaním boha dažďa Chaca/Tláloca; tiež porážkami po začatí vojenských výprav s odhalením vlastnej zraniteľnosti, premnožením dvoranov a rôznych prísluhočov so za vedením vynucovaných rastúcich daní a služieb, namiesto dobrovoľných darov a nežijnej pomoci vodcom na znak úcty (analógie nachádzame na rôznych miestach dodnes). Stabilné/sebestačné a mierumilovné komunity boli a sú zase vystavené napospas vonkajším agresorom. Príkladom môže byť poľnohospodárska komunita Hohokamskej, resp. Moggollonskej kultúry v **Casas Grandes/Veľké domy** v štáte Chihuahua - rozsiahlom štvorposchodovom terasovitom pueble s 1,5 m hrubými múrmi z rokov 700 - 1450, vyše 2 000 miestnosťami (spojené Casa amurallada, Casa del Pozo, Casa de la Cráneos, Casa de las Columnas...; osobitne Casa de la Serpiente) pre cca 3 000 ľudí (iné veľké pueblá ako Bonito, Taos, Aztec mali len do 800 miestností), dômyselným vo-

dovodným systémom, cisternami a moundami (Križový, Vtačí, Obetný). Bez ilúzií a fantázie Karla Maya ju zlikvidovali, pueblo poškodili a násilne obsadili roku 1340 výbojní Apači (dnes ako archeologická zóna Paquimé už v desertifikovanej krajine).

Podľa prorockých kníh jaguarích kňazov väčšiny miest, napríklad *Chilam Balam z Tiziminu* a *Chilam Balam z Chumayelu*, výraznej redukcií Mayov na Yucatan prispela morová epidémia v rokoch 1480 - 1500 a epidémia kiahní - „*Jahkej smrti - mayacimil*“ v rokoch 1500 - 1520; až následne španielska konquista (Juan Dias de Solís a Vincenzo Yanez Pinzon sa vylodili na Yucatan roku 1506 len nakrátko; z Valdíviovej posádky po stroskotaní roku 1511 ostali nažive len ako otroci Jérónimo de Aguilar a Gonzalo Guerrero, neskôr za vládcu Chetumalu; Valdívui a ďalších zjedli Mayovia - znalci písma a 365,242-dňového kalendára roku Ha'ab, známeho už roku 353 prnl.).

„Spustil sa prudký dážď, pršalo, keď trinásť bohov prišlo o svoje žezlá; zrutili sa nebesá, spadli na zem zaliáli zem, keď ju štyria bohovia - bacabovia zničili.“
(Z prorockej mayskej knihy *Chilam Balam*)

RNDr. Jozef Klinda

FOTOSÚŤAŽ

PF 2006

PF. Pour Féliciter. Pre šťastie...

Koniec starého a začiatok nového roka je obdobím želaní. Vzájomne sa obdarúvame želaniami šťastia, zdravia, lásky, pohody, úspechov... Aj naša príroda nás v tomto čase obdarúva. Krásou. A táto fotografia je toho dôkazom. Listy, ktoré akoby zázrakom si v mrazivých dňoch zachovali letnú zeleň, obliekla do sviatočných šiat. Vyzdobila ich trblietavou čipkou, utkanou z námrazy. Ako zručná čipkárka, s citom pre detail. A pohotová fotografka, v tomto prípade Ing. arch. **Katarína Kujanová PhD.**, zachytila túto krásu pre potešenie nás všetkých. Spolu s ňou želáme všetkým čitateľom *Enviromagazínu* úspešný a šťastný nový rok a veľa krásnych, oku lahodiacich stretnutí s prírodou, podobných ako je tento.

Ak máte aj vy zábery zachytávajúce našu prírodu ako „umelkyňu“, alebo iné zaujímavé snímky, pošlite ich do našej fotosúťaže.

Vaša redakcia

